

**Discursul-creuzet și formațiunile Testudo:
Monica Lovinescu versus Eugen Barbu
(Crucible-speech and Testudo formations:
Monica Lovinescu versus Eugen Barbu)**

Daniela VIZIREANU

Abstract: This thesis aims to briefly explore the long-lasting polemics between Monica Lovinescu and Romanian communist writer Eugen Barbu and the campaigns he initiated in *Săptămîna* newspaper against the exiled intelligentsia, especially against Lovinescu's biography, literature, and radiophonic activity from Radio Free Europe. The radiophonic Parisian discourse and that of the local partisan print press are at opposite poles highlighting how cultural Romanian propaganda was one the most important mechanisms of the political regime. Over the years, Barbu has published dozens of articles in which he became the official guideline *defending* Romania's public image against those who were critical in any way in the diaspora. His arguments often lack factual accuracy and discursive diplomacy, built on multilevel contradictions. Some of these issues will be discussed, emphasizing that this research paper represents a selection of published articles that target different topics of discussion to analyze how the censorship apparatus, local propaganda, and cultural polemics have functioned in the Romanian communist regime.

Keywords: short waves, propaganda articles, anti-communist resistance, print press

Mica hermeneutică a exilului românesc

De-a lungul perioadei comuniste românești, discursul despre definirea națiunii a fost unul împărțit între partizani (mulți cu veleități protocroniste) și literatura de opoziție, care s-a manifestat relativ tacit. Opera eminesciană este supusă în această perioadă nenumăratelor lecturi abuziv-partizane, deoarece poemele care apar în ziare și cele studiate la școală sunt poezii alese care să servească ca teză pentru comuniști, cum este poemul din 1874 „Împărat și proletar”. Bunăoară, în cel de-al treilea număr din *Luceafărul* al anului 1982 (15 ianuarie), redacția semnează pe prima pagină un soi de articol-preambul, alături de care este o imagine cu portretul lui Mihai Eminescu: „Biografia țării emană firesc de la biografia fiecăruia, ea are însă în inima ei înscrisă o dată de referință pentru întreaga noastră stimă și prețuire, un moment de largă rezonanță afectivă: apropiata aniversare a zilei de naștere a secretarului general al partidului. Locuitorii celor două județe, în consens cu toți locuitorii țării, au adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu urarea fierbinte de viață lungă, multă sănătate și putere de muncă în fruntea partidului și statului, spre binele patriei și al poporului”¹. Numărul este dedicat comemorării zilei de naștere a poetului, însă începe cu viitoarea aniversare a lui Nicolae Ceaușescu, iar portretul scriitorului alături de știrea citată mai sus nu poate decât să însemne un mecanism cultural-propagandistic îndreptat către populație: a se confunda ziua lui Mihai Eminescu cu cea a conducătorului, tocmai pentru a accentua legătura indisolubilă dintre dimensiunea culturală și cea politică.

La o analiză diacronică, în spațiul nostru cultural din comunism era foarte vizibil contrastul dintre cele două principii de ierarhizare bourdieusienă² din sociologia literară: polul heteronom (cel care domină câmpul politic, marea producție, + capital economic, – capital simbolic) și cel autonom (– capital economic, + capital simbolic, producția restrânsă, *artă pentru artă*). Dan

Lungu, în *Construcția identității într-o societate totalitară*, preia schema bourdieusiană pe care o redefiniște în repertoare și strategii identitare ale scriitorilor, în polul ontologic și cel pragmatic³. Ambele categorii sunt totalizante: polul identitar sau ontologic este ocupat de figura exilatului unde ideile rămân constante la nivel intrinsec, indiferent de cât de severe sunt structurile ideologice (de exemplu vedem asta la scriitori ca Ion D. Sîrbu și Al. Papilian) și polul pragmatic, unde scriitorul se adaptează prin operă și prin posturile sociale pe care și le creează, adoptă în operă valorile societății (protocroniștii, grupul heteronom, scriitorii care au aderat entuziast la valorile comuniste, de exemplu Petru Dumitriu în romanul *Drum fără pulbere*). O a treia categorie a discursului despre națiune este reprezentată de cei care au plecat în exil, intelectualii care au scris și au publicat memorii, jurnale, autobiografii despre experiența regimului și ecarturile socio-culturale din țara de adopție.

Fenomenul exilului literar românesc este reprezentat de personalități valoroase pentru literatura națională și străină, printre care: Matei Călinescu, Ion Vianu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Matei Vișniec, Sorin Alexandrescu, Nina Cassian, Gabriela Melinescu, Paul Goma, Gherasim Luca, Andrei Codrescu, Paul Celan, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ilarie Voronca, Petru Dumitriu, Vintilă Horia, Alexandru Lungu, Dumitru Țepeneag și lista rămâne cu generozitate deschisă. Dacă unii dintre scriitori au ales să plece peste hotare, alții au rămas în țară și au adoptat în literatură retorica comunistă. Propaganda regimului adaptată discursului literar, critic, poetic și jurnalistic este expusă de Virgil Ierunca în *Antologia rușinii*, rubrică radiofonică în care sunt reproduse texte dedicate conducerii comuniste din România, în special cuplului prezidențial. În jurnalele sale, Monica Lovinescu atrage atenția asupra condiției publicisticii românești anticomuniste din exil, care a avut o circulație redusă, desfășurându-și activitatea sub constrângeri materiale. Dar asta nu i-a împiedicat pe intelectualii români să se alătore. Aceștia au păstrat însuflețită tradiția românească într-un context european, construind un soi de dimensiune libertară a exilatului, chiar dacă mulți au fost urmăriți în permanență de condiția străinului, îngrijorați de familiile rămase în țară.

Printre altele, un reproș adus exilului a fost alcătuirea unei pseudo-culturi, acest amestec livresc europeanizat și occidentalizat în detrimentul culturii autohtone. Integrarea socială, bilingvismul, supraviețuirea financiară, identitatea artistică sunt doar câteva dintre problemele exilului, iar una dintre cele mai grave consecințe rămâne existența primejdioasă a celor dragi, aflați în țară.

Monica Lovinescu versus Eugen Barbu

Monica Lovinescu este una dintre cele mai importante scriitoare cu profil militant din literatura românească postbelică. Din întreaga sa operă profund și franc autobiografică putem cartografia o hartă a istoriei comunismului românesc atât din culise, cât și de pe scenă, o perspectivă îndepărtată spațial, dar vitală pentru solidaritatea de care a dat dovadă. Cronicile sale ar putea expune pe larg o cronologie a ideilor culturale și politice din România comunistă, a mișcărilor propagandistice, dar și asupra demersurilor externe de combatere a opresiunilor ceaușiste prin intermediul discursului liber. Ideile ajunse pe undele scurte ale radioului fac cunoscute indispensabile forme de libertate – mentală, intelectuală și morală, care devin formule de manifestare ale unei scriitoare într-o Europă profund fracturată.

Unul dintre cele mai pregnante demersuri anticomuniste din diaspora a fost reprezentat de emisiunile săptămânale lovinesciene (și ierunciene) la *Radio Europa Liberă*: „Teze și antiteze la Paris”, „Actualitatea culturală” și „Povestea vorbei”. Emisiunile transmise pe undele scurte ale radioului erau ascultate clandestin de românii din țară, complet desincronizați cu discursul liber de

idei, autonomia de creație și cea a libertății individuale. Prin munca de cronicar la microfon, scriitoarea nu numai că pune în lumină societatea comunistă în raport cu Occidentul, dar își propunea să informeze ascultătorii despre nedreptățile condeului și ale corifeilor Securității.

Odată cu *Legea presei din 1974*, Partidul Comunist Român deținea monopolul asupra oricărei forme de informare a poporului: de la ziare, reviste, buletine periodice până la emisiuni de televiziune și radio, filme documentare etc. Scopul esențial al presei devenea glorificarea absolută, excesiv utopică a partidului. De pildă, în „Funcțiile social-politice ale presei”, articolul 9 surprinde fără echivoc chintesenta dezideratelor comuniste: „Presa cultivă dragostea față de Partidul Comunist Român și patria socialistă, respectul față de tradițiile glorioase ale luptei clasei muncitoare, ale poporului român pentru dreptate socială, libertate națională și progres, sentimentul frăției, unității și coeziunii oamenilor muncii, români și de alte naționalități, a tuturor membrilor societății socialiste în jurul Partidului Comunist Român”⁴. Trei ani mai târziu, în 1977, au urmat *Decretele nr. 473 și 474*, date de Nicolae Ceaușescu, în care Radioteleviziunea Română trebuia prin toate demersurile sale de expresie să consolideze ideologia comunistă.

Pentru a înțelege impactul radiofonic al Monicăi Lovinescu în țară, principalele organe ale presei ne pun la dispoziție prin nenumăratele articole publicate modul în care „uzurpatorii” din Occident sunt văzuți pe plan local de omul nou, comunist. Pe lângă dosarele deschise și închise între 1949-1989 de Securitate pe numele scriitoarei de la Paris, egida comunistă era dublată de ofensivele din *Săptămîna*, *Luceafărul*, *Flacăra* și *Scînteia*. Din portavocea exilului românesc în Europa, Monica Lovinescu trebuia să devină o sotto-voce, un prototip al caznei inamicului. În urma acestui fiasco la care nu se așteptau Nicolae Ceaușescu și ofițerii superiori ai Securității, textele din revistele vremii au devenit din ce în ce mai acustice, cu o țintă mereu precisă: fiica criticului E. Lovinescu. De altfel, într-o notă de informare din 1966, semnată de „agentul Cristescu”, se remarcă acest crescendo al urii, printr-un soi de manipulare cultural-geneologică: „Iată, Eugen Lovinescu e cu noi dar fiica lui e în Franța și ne este ostilă”⁵. Dacă agentul ar fi deschis o carte a lui Lovinescu ar fi înțeles câtuși de puțin (măcar) aversiunea criticului pentru numele mic. Acest detaliu poate părea minor și neînsemnat, ținând cont de faptul că agenții comuniști au lansat ipoteze cu mult mai șocante, cum e cea a paternității: au pretins că scriitoarea de la Paris nu ar fi fiica lui E. Lovinescu, ci o împoastă. Tot Securitatea a încercat să-i fabrice un trecut legionar Monicăi Lovinescu⁶. Mihai Pelin se ocupă în mod exhaustiv, în *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, de întreaga istorie a postului de radio și de modul în care „bruijajele” democratice vor intra în atenția Securității de-a lungul anilor.

Aversiunea lovinesciană pentru regim s-a produs încă din timpul studenției, unde participă la numai douăzeci și doi de ani la manifestația de la 8 noiembrie 1945 de la Piața Palatului din București împotriva guvernului Groza, o inițiativă promonarhistă în urma căreia au existat nenumărate victime. Dinu C. Giurescu prezintă pe larg evenimentele în *Uzurpatorii. România. 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946*: „Studenții liberali și țăraniști de la Drept, Medicină... au avut o primă întâlnire pe 1 septembrie pentru organizarea unei manifestații în cinstea zilei onomastice a Regelui. De ce în 1945, când cu un an înainte, aceeași sărbătoare avusese loc fără incidente deschise? În 1944 funcționa – nominal cel puțin – un guvern de coaliție cu participarea P.N.Ț. și P.N.L. De la 6 martie însă, cele două partide fuseseră de fapt oprite de la orice acțiuni publice, deși juridicește ele fînțau încă legal. Presa era strict cenzurată. Orice atitudine critică era urmărită și sancționată de îndată. Starea economică devenise mult mai precară, cu o inflație crescândă. Cu cât sporeau laudele propagandei oficiale la adresa regimului impus la 6 martie 1945, cu atât nemulțumirile, temerile, neliniștile se întindeau în opinia publică. De aceea, ziua de naștere a

Suveranului (25 octombrie) urmată de cea onomastică (8 noiembrie) ofereau un teren „neutru” pentru ca oamenii să-și manifeste sentimentele. Studenții inițiatori au cerut aprobarea forurilor conducătoare ale partidelor lor”⁷.

Discursul Monicăi Lovinescu la microfon (și nu numai) este definit de un cartezianism baroc, un cuvânt civilizat și diplomat, fără derapaje lingvistice, chiar și în emisiuni precum cea din urma atacului din 1977 ori cea din ianuarie 1985 denumită „Vadimita cronică”. La polul opus, tonul articolelor de ziar din țară la adresa scriitoarei este cel mai adesea unul vulgar, plin de ironie, expresii caricaturale la limita grotescului, lipsite de argumente intelectuale. Limba de lemn cultiva un discurs al clișeeilor, al trunchierii realității empirice, al adevărului denaturat, al epitetelor infamante. „Atribuțiile” scriitoarei de la Paris de a denatura și denigra imaginea culturii românești în afara țării sunt analizate sânguincios nu numai de Securitate, ci și de presa vremii. Dacă unele atacuri, precum cele ale lui Ion Lăncrăjan (în *Flacăra*) și Artur Silvestri (în *Luceafărul*) erau violente, debitând cuplete licențioase, altele sunt redactate într-o notă relativ pașnică, jucând cartea victimizării anodine, cum scrie sporadic Nicolae Dragoș.

De la sfârșitul anului 1981, Eugen Barbu deschide seria articolelor publicate adesea pe prima pagină din *Săptămîna*. În „Cu se se mai ocupă «mămica» Lovinescu?”, Barbu pornește de la cazurile Ion Caraion și Paul Goma pentru a ironiza opiniile critice ale scriitoarei. Nu se sfiește să admită că ascultă emisiunile săptămânale, chiar dacă o face „cu o scîrbă incomensurabilă”⁸. Cronicarul ține „să îi mulțumească” cuplului de la radio, fără a-și ascunde părerile despre sine, împodobite de grandomanie: „În ce mă privește, eu mă bucur de atenția sporită a acestor doi polemisti, cărora le mulțumesc din suflet pentru reclama făcută. Probabil că vreodată ei vor aduna complimentele pe care li le-am făcut pe calea undelor și în scris, pentru a înțelege că pe lumea asta totul se răsplătește. Și, pentru că suntem chit și ei copii buni, vreau să îi anunț pe cititorii români care n-au timp să se intereseze de lucrurile rele pe care le-am mai săvârșit în ultima vreme, că, potrivit celor doi gangsteri care în loc de pistol folosesc unda radiofonică, din cauza mea, toți literații din România care au ales așa-zisă «libertate» au fost goniți de ura mea, de înjurăturile mele și, mai ales, de dorința lor de a se afla în poala Mămicii atunci când ea, în marea sa bunătate, le-a strâns câte ceva «picuș» în cine știe ce seif”⁹.

În numărul din ianuarie 1982, Barbu publică un amplu articol¹⁰ în care îi acuză pe Ion Caraion și pe Virgil Ierunca de a fi purtat cămașa verde, referindu-se la tendințele legionariste din tinerețe. Ca să pledeze pentru demersul său, Barbu „vine cu dovezi” (nu e prima dată, face asta și în „dosarul Caraion” în care publică pagini din jurnalul său). Versurile lui Caraion (din „Zarathustra”, ian. 1941): „Au rămas tăcerile-n piroane, / Inima-i bolnavă de dreptăți. / C-au murit asi noapte în cetăți / Patruzeci de-arhangheli, Căpitane...”¹¹ primesc sentințele. Cronicarul ține să precizeze că, de pe urma cărților publicate, Caraion a încasat „suma de peste 2 milioane” și, odată cu plecarea în Elveția, și-a dat spre vânzare biblioteca. Articolul este urmat de o fotografie cu versuri scrise de Ierunca și publicate în revista sa din exil *Ființa românească* în anii 1964-1965. Pentru Barbu, poemele „În lume”, „Foaie verde” și „Ca niciodată” reprezintă debușee din vechile apucături ale tânărului Ierunca: „S-au aprins basmele toate / Țara-n spaimă s-a încins / Peste ape, numai pietre / Nu se vede ins cu ins”¹². Iar sau nu, din acest articol nu este uitată nici Monica Lovinescu: „Doamnei Monica Lovinescu, atât de democratica persoană de la Europa liberă, care deplânge carneficiile secolului XX, i-am aminti că, acum mai bine de 25 de ani, domnia sa a făcut dovada aderenței la culoarea verde, depunând ca martoră, în Procesul Șețu de la Berna. Se știe că un grup de legionari transfugi, conduși de Beldcanu și Chirilă, au ucis pe diplomatul român Șețu, după ce, în prealabil, ocupaseră ambasada României prin forță. La proces, numita Monica

Lovinescu a justificat prezența ei de partea inculpaților prin faptul că în 1945 a fost închisă de regimul de la București și a avut de suferit de pe urma convingerilor sale *democratice*¹³.

Curând după acest articol, Monica Lovinescu îi va da replica în emisiunea din 12 februarie 1982, în care remediază faptele istorice denaturate de publicație: „Metoda e deci simplă: iei un nume, Adriana Georgescu. Îl înlocuiești cu altul, al meu. Schimbi liberalii prin legionari, și după atâtea enormități îți socotești demonstrația încheiată”¹⁴. Sunt pomenite și amenințările de publicare a dovezilor trecutului legionar al lui Virgil Ierunca, care „se lasă așteptate”: „De vreo doi ani tot amenință că-i vor publica fotografia în cămașă verde, și puteai spera pentru ei că au descoperit în tot acest timp un mijloc să facă un fotomontaj, să-i adauge, peticind peste haina lui, cămașa verde de pe fotografia altuia. În plus, pentru o astfel de premieră absolută *Săptămîna* ar fi ieșit și în culori! Va fi așteptat și el, au așteptat și cititorii: proba anunțată nu mai vine. Pentru că n-are de unde veni. Cititorii se pot consola cu versuri de-ale lui Virgil Ierunca, specific legionare, de tipul: «Înșelam soarele și mâncam predicate.» Sau, mai precis, se consolează *Săptămîna*”¹⁵.

Pornind de la prima carte publicată în exil de Ion Caraion, *Insectele tovarășului Hitler*, Monica Lovinescu discută în emisiunea din 11 iunie 1982 despre modul în care la București presa din *Săptămîna* pornise deja ample campanii calomnioase de publicare a unor fragmente din jurnalul său fotocopiât, dar și ale altor manuscrise. Două sunt motivațiile acestui demers: compromiterea lui Caraion în străinătate și inițierea unor conflicte cu alți scriitori pe care îi discreditează în jurnalul său¹⁶. În cartea de interviuri și articole ale lui Caraion publicată la München, scriitorul deplânge efectele regimului la care a aderat, iar pe urmă l-a detestat. Conform spuselor ziaristului (cu care este de acord și Monica Lovinescu), fragmentele de jurnal publicate de Eugen Barbu nu sunt în realitate decât procesele-verbale redactate de-a lungul anilor sub rigoarea amenințărilor din anchetetele impuse de securiști, documente oferite ziarului din arhivele secrete ale Securității.

De pe urma convingerilor sale democratice, Monica Lovinescu avea să sufere întreaga existență. Pe lângă toate învinovățirile aduse, acest articol prezintă un interes aparte pentru că în el Barbu joacă cartea seriozității critice, dar se îndreaptă tot către cancanul literar. El își afirmă fără menajamente autoritatea de care nu vor scăpa nici scriitorii patrioți. Mefistofelic, va amenda estetic acolo unde ideologic nu poate: „Dacă în revistele și ziarele noastre pot să apară rânduri în care să fie amendați și marele nostru poet Eminescu, sau Octavian Goga care este figură istorică, pe lângă a fi un mare poet ardelean, ca să nu mai vorbim de Iorga sau Rebreanu, dacă am condamnat anumite mărginiri ideologice ale lui Aron Cotruș, dacă în presa noastră au apărut, după cum s-a putut vedea din răspunsurile revistei *Săptămîna*, atacuri la adresa unor scriitori patrioți, angajați în lupta partidului, pentru propagarea doctrinei noastre, mie mi se pare că este destulă democrație în presa românească la ora de față.”¹⁷

Just este să ne întrebăm: democrația funcționează unilateral, bilateral sau multilateral? Însăși mentalitatea lui Barbu este partizană pentru că acesta știe că nu exista posibilitatea unei replici în presa românească în acea perioadă din partea scriitorilor anticomuniști. În primul interviu acordat de Monica Lovinescu la revenirea în țară (în 1990), scriitoarea propune o definiție francă și compactă asupra sistemului politic democratic, în general: „Democrația este singurul sistem politic, și din acest punct de vedere e cel mai puțin rău, care-și recunoaște imperfecțiunile”¹⁸.

Anii 1981-1983 sunt cei mai bogați din punct de vedere publicistic, deoarece în *Săptămîna* pot fi consultate zeci de articole scrise de Eugen Barbu împotriva Monicăi Lovinescu, a lui Virgil Ierunca, a postului de radio și, în definitiv, împotriva intelectualității literare din exil. Printre cele mai semnificative se regăsesc următoarele: „Nepoții de colivă” (nr. 16, (645) 22 aprilie), „Moara de vorbe”, (nr. 17, (646), 29 aprilie), dar mai ales rubrica „Strategia și tactica *Europei Libere*”, ce

conține nenumărate articole polemice. În multe dintre ele, Barbu le reproșează soților Ierunca-Lovinescu denaturarea adevărurilor țării, precum demografia, mijloacele de subzistență precare și controlul opiniilor. Adesea, gândurile exprimate de autorul *Gropii* față de postul de radio se îndreaptă ca un bumerang către sine, prin epitete (auto)măgulitoare. Nu se sfiește să consemneze părerea excelentă pe care o are față de propria persoană, față de intransigența sa critică, de spiritul autoritar: „În ce mă privește eu sunt veteran în serie de încasări. Postul se ocupă de mine de mai bine de 15 ani. Le mulțumesc pentru reclama făcută cu atâta osârdie [...], numai ignorații nu valorează nimic”¹⁹. *Persona* lui Eugen Barbu este un soi de Nae Cațavencu al publicisticii literare românești, varianta mai erudită și mai reflexivă: neobosit și mefistofelic, veșnic în slujba pledoariilor cu iz de patriotism patetic, populistul angajat. E frenetic și creativ, expert în ridiculizări, autointitulat un *pater familias* al literaturii autohtone, iar la nevoie un cerber la porțile infernului textual. Cuvintele din articolul menționat mai devreme se solidarizează, parcă, cu discursurile politice ale personajului caragialian de la tribună, în fața mulțimii: „Fraților, mi s-a făcut o imputare și sunt mândru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit... (*foarte volubil*) Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea [...]”²⁰.

Pornind de la geneza americană a postului de radio, în nr. 37, la rubrica-manifest „Strategia și tactica *Europei Libere*”, cronicarul își exprimă opinia cu privire la vizitele pe meleagurile americane: „Am vizitat de două ori America și am scris cu simpatie despre poporul american care îmi place pentru că e deschis, optimist, trăind într-o lume făurită de niște pionieri curajoși, dar nu tot ce se întâmplă acolo mă încântă”²¹. Chiar dacă spiritul progresist nu-l părăsește, Barbu este dezgustat de imaginile ale căror cauze sunt „aristocrația banului” și ai capitalismul: „[...] dar și cerșetorii care la miezul nopții scotoceau în pubelele din Los Angeles; am văzut milionari ce pierdeau într-o seară o avere la jocurile din Las Vegas, dar și vagabonții ce dormeau în ganguri în același oraș mirific de deșert”²².

Atunci când nu recurgea la apelative cinice la adresa intelectualității din exil, Barbu comenta prevederi ale regulamentului oficial de la postul radiofonic. Apela la un discurs pseudo-manierat pentru a persifla orice demers al Monicăi Lovinescu. De exemplu, începutul anului 1984 este „sărbătorit” numai de cât cu un articol de acest fel: „Fără a mă ocupa în mod direct de această activitate a celor ce servesc din umbră sau la suprafață postul de radio atât de ostil nouă și nu ca să arăt că am consumat destule romane polițiste, mi-am permis să fac o anchetă pe cont propriu în ce privește difuzarea știrilor care ne privesc și am putut să constat că grijulia preocupare a postului de radio față de evenimentele sau faptele banale din țară este dirijată după un sistem de protecție a forțelor, ca să le spunem așa, angajate în procurarea de indiscreții sau știri importante în ce privește viața românească”²³. Dezacordul propriului discurs este mai mult decât evident la Barbu: deși nu se ocupă „în mod direct” de știrile românești de la München, anchetează, totuși, „pe cont propriu” activitatea postului de radio. Acest „dezinteres” mai poate fi „creditat” și de articole programatice îndreptate către Monica Lovinescu, menționate în acest studiu și nu numai.

Anul 1984 se încheie așa cum începuse cu articole despre cuplul de la Paris și activitatea lor militant-culturală. Barbu îl învinovățește pe Virgil Ierunca că nu îi place poezia argheziană, însă versurile lui Mihai Ursachi da, odată cu plecarea poetului în America. Toate drumurile publicistice ale lui Barbu ajung inevitabil la Monica Lovinescu: „În fond, pe Monica noastră o și înțeleg: nu are operă, nu are pensie, considerație nici atât, nu are decât un glas și ăla cam hodorogit, de-atunci trebuie să o gădili nițeluș pentru că, de, și domnia sa e om!”²⁴.

Dacă opera scriitoarei este inexistentă ori s-a pierdut în eter – asta nu o poate dovedi decât revizitarea stăruitoare a literaturii sale și prezența studiilor de specialitate, a interviurilor, articolelor publicistice și a volumelor memorialistice din posteritatea lovinesciană. În

*Enciclopedia exilului literar românesc*²⁵, Florin Manolescu reține zeci de demersuri, atât din țară, cât și internaționale, care contrazic unul dintre reproșurile aduse adesea în discuție de scriitorii-delegați ai regimului: de a nu avea operă. Până în 1984 (la vârsta de șaiszeci și unu de ani), activitatea scriitoarei este mult mai bogată decât reiese din publicistica din țară, mai ales prin traduceri: romanul *Ora 25* al lui Constantin Virgil Gheorghiu, sub pseudonimul Monique Saint-Côme (1949), în colaborare cu Adriana Georgescu-Cosmovici, *La început era sfârșitul*, sub pseudonimul Claude Pascal, (1951). În 1955 scrie în franceză singurul său roman *Mots à mot*, respins de editurile franceze, care va rămâne în manuscris până în 2007. Împreună cu Virgil Ierunca a redactat *L'Amérique n'a pas encore parlé* (1956), sub pseudonimul colectiv Stephen Lighton, pentru a demonstra slăbiciunea militară a U.R.S.S. în fața S.U.A. via Stroe Lupescu. În 1965 semnează capitolul despre teatrul românesc în vol. *Histoire des spectacles*, Encyclopédie de la Pléiade (Gallimard, 1965). Cronicile de la microfon sunt sporite de colaborări cu revistele ale vremii, precum *L'Alternative*, *East Europe*, *Preuves*, *Kontinent*, *Témoignages*, *Les Cahiers de l'Est* ș.a. De asemenea, din 1981 Monica Lovinescu reia seria jurnalelor, abandonate la sfârșitul anilor '50. După căderea regimului comunist din România, opera scriitoarei va fi publicată integral în țară pentru a lăsa cititorii să decidă importanța și originalitatea activității sale culturale în dinastia Lovineștilor.

Totodată, un argument solid al patriotismului în afara granițelor stă în cartografierea imediată a unei hărți, care să cuprindă nenumăratele publicații ale scriitorilor din exil, aflați în diverse țări europene și nu numai. Un exemplu din spațiul francez este revista *Caete de Dor, Metafizică și poezie*, apărută sporadic între 1951-1960, sub oblăduirea lui Virgil Ierunca și a lui Constantin Amărieuței, în care dezvoltă teoria „naționalismului transcendent”: „Neamul românesc e mai întâi și mai întâi o Realitate Ontologică. Dorul mi-l arată fundat în transcendent, acolo unde Cuvântul s'a dorit chip și lume, s'a făcut om și-a ales o soartă de a fi”²⁶. În *Caete de Dor*, exilul românesc este reprezentat printr-un număr generos de poeți, fragmente de jurnal și traduceri în limba franceză a poeziilor românești, scrise de Lucian Blaga, George Bacovia, Tudor Arghezi, Mihai Eminescu.

Alte reviste care surprind artistic exilul românesc sunt: *Carpații* (Spania), *Contrapunct* (Germania), *Cuget Românesc* (Argentina), *Curierul Românesc* (Suedia), *Cuvântul Românesc* (Canada), *Destin* (Spania), *Drum* (Mexic), *Ființa Românească* (Franța), *Micron*, *Foaie de literatură și artă* (S.U.A.), *Minimum* (Israel), *România* (Italia), *Semne*, *Revistă de gândire. Artă și literatură* (Franța) etc., dar și instituții precum: Centre Roumain de Recherches (Franța), Comitetul Național Român (S.U.A.), Editura Limite (Madrid), Bulletin D'Informations pour les Roumains de L'étranger (B.I.R.E.), acest scurt inventar rămânând deschis cu dărnicie.

În *La vest de Eden*, Cornel Ungureanu consemnează rolul cuplului Lovinescu-Ierunca în ampla frescă a exilului românesc, încă din introducerea studiului său: „Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ion Negoïtescu au scris, în exil, Istorii ale literaturii române: uneori prin consecvența foiletonistică, alteori prin voința de sintetizare, ei au afirmat o bună înțelegere a contextului european. Percepția înaltă și cuprinderea globală nu exclud participarea subiectivă. [...] Structura polemică a operei lor îi așază între marii luptători ai culturii române. Iar intransigența polemică, radicalismul definesc un tip de autoritate. Niciun critic român nu a fost mai ascultat decât Monica Lovinescu sau decât Virgil Ierunca. În ultimii treizeci de ani cuvântul lor a fost decisiv în conturarea ierarhiilor literare”²⁷. În capitolul „Critica literară din exil: Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, autorii «celeilalte istorii» a literaturii române”, autorul consemnează, la câțiva ani de la căderea regimului comunist din România, importanța activității cuplului de la Paris.

Concluzii

Este relevant de menționat faptul că în ultimii ani ai regimului comunist, articolele împotriva Monica Lovinescu sunt aproape inexistente în *Săptămîna*, deși ea va lucra la postul de radio *Europa Liberă* până în 1992, la închiderea acestuia și cu toate că în mai 1990 va apărea ziarul *România Mare*, ziar condus de Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor.

Discursul din articolele ultimului deceniu comunist împotriva Monicăi Lovinescu nu poate exemplifica decât extremismul mentalității comuniste: programatică, violentă, excesivă, grotescă, lipsită de simț estetic și mai ales de etică. Rubrica barbiană „Strategia și tactica *Europei Libere*” rămâne una dintre cele mai concludente *formațiuni testudo* din presa propagandistă românească îndreptată spre intelectualitatea forte din exil.

Îndoilenică rămâne condiția cetățeanului român, surprinsă de Monica Lovinescu după anii ‘90: nenorocul poporului român este cel al Meșterului Manole, mereu de neclădit, pentru că „ce zidești ziua, dărâmi noaptea”²⁸.

Note

¹ Redacția, „Un viitor de certe împliniri”, în *Luceafărul*, nr. 3, 17 ianuarie 1981, anul XXIV, p. 1.

² Pierre Bourdieu, *Regulile artei*. Prefață de Mircea Martin, traducere de Laura Albușescu și Bogdan Ghiu, Editura Art, București, 2007.

³ Dan Lungu, *Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2003.

⁴ Legea Presei din Republica Socialistă România, D. II „Funcțiile social-politice ale presei”, Art. 9, accesat la data de 20 octombrie 2022, URL: <https://lege5.ro/gratuit/he2donru/legea-presei-din-republica-socialista-romania-nr-3-1974>.

⁵ A.C.N.S.A.S., fond informativ, dosar nr. 105863, vol I, f. 173 *apud* Iulia Vladimirov, *Monica Lovinescu în documentele Securității. 1949-1989*, Editura Humanitas, București, 2012, p. 99.

⁶ Mihai Pelin, Cap. „De la Radio Paris la România Liberă” în *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, Editura Compania, Iași, 2007, p. 71.

⁷ Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii. România, 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946*, Editura Vremea XXI, Iași, 2004, p. 509.

⁸ Eugen Barbu, „Cu ce se mai ocupă «mămica» Lovinescu?”, în *Săptămîna*, nr. 577, 25 decembrie 1981, p. 1.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Eugen Barbu, „Ginerică cu ledunca sau spălătorii de morți”, în *Săptămîna*, nr. 582, 29 ianuarie 1982.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Transcripția cronicii radiofonice apare în volumul III din *Unde scurte*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 272.

¹⁵ *Ibid.*, p. 273.

¹⁶ *Ibid.*, p. 304.

¹⁷ *Ibid.*, p. 273.

¹⁸ Această idee apare în primul interviu al Monicăi Lovinescu din România, realizat de Vasile Gogea în aprilie 1990, la București. Transcripția lui va apărea în cartea: Vasile Gogea: *Voci în*

vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cu o prefață de Liviu Antonesei, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010, p. 32.

¹⁹ Eugen Barbu, „Nepoții de colivă”, în *Săptămîna*, nr. 16, (645) vineri 30 aprilie 1983.

²⁰ I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută. Teatru*. Ediție îngrijită, tabel cronologic și opinii critice de Valeria Filimon, Editura Agora, București, 2010, pp. 117-118.

²¹ Eugen Barbu, „Strategia și tactica *Europei Libere*”, în *Săptămîna*, nr. 37 (666), 16 septembrie 1983.

²² *Ibid.*

²³ Eugen Barbu, „Strategia și tactica *Europei Libere*”, în *Săptămîna*, nr. 1 (682), vineri 6 ianuarie 1984, p. 7.

²⁴ *Idem*, „Strategia și tactica *Europei Libere*”, în *Săptămîna*, nr. nr 51 (680), 23 decembrie 1984.

²⁵ Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*. Ediția a doua revizuită și adăugită, București, Editura Compania, 2010, p. 111.

²⁶ Florin Manolescu, *op. cit.*, pp. 466-469.

²⁷ Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995, p. 9.

²⁸ Această idee apare în același interviu al Monicăi Lovinescu realizat de Vasile Gogea, în transcripție, p. 54.

Bibliografie:

BARBU, Eugen: „Cu ce se mai ocupă «mămica» Lovinescu?”, în *Săptămîna*, nr. 577, 25 decembrie 1981.

BARBU, Eugen: „Ginerică cu ledunca sau spălătorii de morți”, în *Săptămîna*, nr. 582, 29 ianuarie 1982.

BARBU, Eugen: „Nepoții de colivă”, în *Săptămîna*, nr. 16, (645) vineri 30 aprilie 1983.

BARBU, Eugen: „Strategia și tactica *Europei Libere*”, în *Săptămîna*, nr. 37 (666), 16 septembrie 1983.

BARBU, Eugen: „Strategia și tactica *Europei Libere*”, în *Săptămîna*, nr. 51 (680), 23 decembrie 1984.

BARBU, Eugen Barbu: „Strategia și tactica *Europei Libere*”, în *Săptămîna*, nr. 1 (682), vineri 6 ianuarie 1984.

BOURDIEU, Pierre: *Regulile artei*. Prefață de Mircea Martin, traducere de Laura Albulescu și Bogdan Ghiu, Editura Art, București, 2007.

CARAGIALE, I. L.: *O scrisoare pierdută. Teatru*. Ediție îngrijită, tabel cronologic și opinii critice de Valeria Filimon, Editura Agora, București, 2010.

GIURESCU, Dinu C.: *Uzurpatorii. România, 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946*, Editura Vremea XXI, București, 2004.

GOGEA, Vasile: *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, cu o prefață de Liviu Antonesei, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

LOVINESCU, Monica: *Unde scurte*. Volumul III, Editura Humanitas, București, 1994.

LUNGU, Dan: *Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2003.

MANOLESCU, Florin: *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*. Ediția a doua revizuită și adăugită, Editura Compania, Iași, 2010.

PELIN, Mihai: *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, Editura Compania, Iași, 2007.

REDAȚIA: „Un viitor de certe împliniri”, în *Luceafărul*, nr. 3, 17 ianuarie 1981, anul XXIV.

UNGUREANU, Cornel: *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995.

VLADIMIROV, Iulia: *Monica Lovinescu în documentele Securității. 1949-1989*, Editura Humanitas, București, 2012.

Legea Presei din Republica Socialistă România, Cap. II „Funcțiile social-politice ale presei”, Art. 9, accesat la data de 20 octombrie 2022, URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/338>.